

Stand-up comedy

In je eentje een zaal vermaken

Stand-up comedy is een uit Amerika overgewaaide vorm van theater, die inmiddels niet meer uit Nederland weg te denken is.

Stand-up comedy is een kunstvorm die oorspronkelijk uit de Verenigde Staten komt. Tijdens de voorstelling houdt de comedian een monoloog tegen het publiek. Maar toch wordt het zo gebracht dat het net een dialoog lijkt. Dit 'gesprek' is in principe voorbereid en wordt meestal op een spontane manier gebracht, alsof de artiest tegen zijn vrienden praat. Timing, accenten, gelaatsuitdrukkingen, gebaren, imitaties en geluidseffecten vormen de ingrediënten waarmee de comedian speelt.

Ontstaan

Deze kunstvorm is ontstaan aan het begin van de jaren 50 als reactie op het bestaande amusement in Amerika. Vanaf het eind van de 19de eeuw is 'vaudeville' een belangrijke Amerikaanse theatervorm. Goochelaars, dansers, buikspreekers en comedians traden op in deze shows, die meer geïmproviseerd verliepen dan de Broadwayshows.

Bezuiniging

Toen het in de jaren dertig heel slecht ging met de economie (de depressie) werd het Vaudevilletheater te duur. Veel clubs sloten hun deuren, andere clubs gingen over op een theatervorm waar minder personeel voor ingehuurd hoefde te worden. Comedians moesten in hun eentje een zaal kunnen vermaken. Bovendien moest deze show een lossere karakter hebben, zodat mensen zich niet geremd zouden voelen veel drank te bestellen. De inhoud van deze shows kwam meestal neer op het vertellen van moppen, die vaak niet door de comedian bedacht waren.

Verandering

Mort Sahl was de eerste comedian die het helemaal anders aanpakte. Hij droeg gewone kleren en sprak vrijuit over wat hem bezig hield. Hij wilde het publiek niet alleen laten lachen, maar ook aan het denken zetten. Bovendien schuwde hij het niet om openlijk zijn oordeel uit te spreken over allerlei groepen in de samenleving. "Is there any group I haven't offended?", werd één van zijn gevlugelde uitspraken.

Latere stand-uppers ontwikkelden het genre verder. Woody Allen sprak met zijn literaire grappen vooral een intellectueel publiek aan, terwijl Lenny Bruce de nieuwe generatie van 'sick-comedians' aanvoert. Hij improviseerde rond bepaalde thema's, zoals jazz-musici met

muzikale thema's improviseren. Aan de hand van vaste blokjes laat hij zich meeslepen door zijn eigen associaties, ter plekke filosoferend over de thema's waar hij grappen over heeft.

Vergelijking

Hoewel het Nederlandse cabaret zich grotendeels baseert op de Europese tradities, is er oppervlakkig gezien ook een grote gelijkenis met de Amerikaanse stand-uppers. Wim Kan en Toon Hermans verkleinden al de afstand tussen publiek en artiest door hun huiselijke manier van spreken en hun herkenbare onderwerpen. Freek de Jonge ging met uitsluitend wat losse aantekeningen het podium op om de voorstelling in de try-outs te laten ontstaan. Toch hebben deze cabaretiers veel meer de intentie een theatervoorstelling te maken.

Nederlandse stand-up

Raoul Heertje introduceerde in 1990 stand-up comedy in Nederland. Hij wilde experimenteren met de principes en technieken van de Amerikaanse stand-up. Zijn gezelschap, the Comedytrain, ging op zoek naar plaatsen waar zij aan de Nederlandse variant van stand-up konden werken. Veel jong talent deed ervaring op in de Comedytrain, die langs cafés trok en later ook een eigen uitvalsbasis kreeg in café Toomler in Amsterdam. Ook de huidige grote sterren van het cabaret zoals Hans Teeuwen, Theo Maassen, Najib Amhali, Sanne Wallis de Vries en Lennette van Dongen, deden ervaring op in de Comedytrain.